

DEFINIZIOEN IDAZKERA: ADIERAZMOLDEAK ETA DISKURTSO-ESTRATEGIAK AZALPENEZKO TESTU ESPEZIALIZATUETAN¹

Xabier Alberdi (EHU)

SARRERA

Ukaezina da definizioek espezialitate-hizkeretan hartzen duten garrantzi eta pisua (Alberdi, García eta Ugarteburu 2008), bereziki azalpenezko testu didaktiko edo dibulgaziozkoetan (eskuliburu eta artikulu didaktikoetan, batik bat). Alde batetik, definizioa da zientzien eta jakintzen diskurtsoak bere ezagutzak finkatzeko eta egonkortzeko erabiltzen dituen baliabide nagusietako bat. Beste alde batetik, diskurtso horretan beregaintasun nabarmena hartzen du definizioak: testu-tipologiaren ikuspegitik, deskripzioaren aldaeratzat edo azpitipotzat jo izan da; baina orobat esan izan da sekuentzia beregain bat edo halako unitate funtzional kontzeptual bat osatzen duela. Definizioek sarritan ematen diote hasiera testuari; alegia, testu-oinarriztat erabiltzen dira maiz. Eta testu-oinarri izate horrek agerian uzten du definizioen garrantzi eta beregaintasuna. Egitura erretoriko edo prozedura esplikatibo prototipiko nagusietako bat da definizioa eta zeregin erretoriko garrantzitsua betetzen du azalpenezko diskurtsoan eta espezialitate-hizkeran (Trimble 1985).

Asko geratzen da oraindik ikertzeko definizioen gaiaren inguruan, baina lantxo honetan, alderdi kognitiboa alde batera utzita (Jorba, Gómez, Prat 2000), aztergaiaren hizkuntza-alderdiari lotuko natzaio, definizioen adierazpide eta adierazmoldeen azterketari alegia.

Batez ere, agerian utzi nahi dut lexikografia eta terminografiako definizio-moldeen eskema zurrunetik harago joan daitekeela eta joan behar dela azalpenezko diskurtsoan definizioak idazteko. Definizioen adierazmoldeak eta diskurtso-estrategiak asko dira eta askotarikoak eta, hain zuzen ere, molde-aniztasun hori sailkapen baten bidez erakustea da lan honen ekarpena. Honelako azterketek aplikazio bat baino gehiago izan dezakete: besteak beste, definizioen erauzketa automatikoa eta aplikazio didaktikoa hizkuntzen irakaskuntzan. Nolanahi ere, nire ustez, diskurtsoaren deskripzioan eta azterketan oinarritu beharko dira aplikazio didaktikoak. Eta ez dut dudarik egiten definizioen gaiari toki bat zor zaiola espezialitate-hizkeren irakaskuntzan, eta are gehiago, espezialitateko euskararen didaktikan, ikasleak eskuratu behar dituen gaitasunetako bat baita.

---

¹ Lan hau UPV/EHUK finantzatu duen EHU06/28 "Euskarazko definizioen idazkera: deskripzio-azterketa (EDIDA)" ikerketa-proiektu biurtekoaren emaitzatariko bat da. Ikerketa horren barruan lortu dugun beste argitalpen bat (Alberdi, García, Ugarteburu 2008) birmoldatzea eta euskarara egokitzea izan da oraingo nire ekarpena. Bihotzez eskertzen diet neure lankide eta adiskide Julio Garcíari eta Iñaki Ugartebururi, adibide eta aholkuak emanez asko lagundu didatelako zeregin honetan.

1. DEFINIZIO MOTAK: LEXIKOGRAFIKO PARADIGMA ETA ADIERAZMOL-DEAK ETA AZALPENEZKO TESTU ESPEZIALIZATUETAKOAK

Lexikografia eta terminografiako definizioen eskema aski zurruna da: hasteko, izen-sintagma hutsak izan ohi ditugu eta ez —agerian, behinik behin— perpaus osorik; nahikoa hedatua dagoen konbentzio baten arabera, puntuazioak eta tipografiak ordeztzen dute kopula isildua; eta, beraz, tipografikoki (puntuaren edo bi puntuen bidez) bereizten dira definizioaren bi osagaiak (*definiendum* edo definigaia eta *definiens* edo predikatu definitzailea). Ondorioz, lexikografiako definizioa diskurtsora ekarriz gero, *X Y da* paradigma genuke. Eta, seguru asko, halakoxe egiturak dira erabilienak zientziaren eta jakintzaren diskurtsoko definizioetan (*X Y da*, *Y da X*, *X da Y*).

Lexikografian eta terminografian, oro har, perpausaren esparrura mugatu ohi da definizioa. Lemari edo sarrerari dagokion predikatutzat hartzen da *definiens* delakoa, eta esan daiteke eremu bietan gomendio aski hedatu eta onartua dela perpaus bakarraren bidez adieraztea definizioa.

Azalpenezko testu espezializatueta, berriz, maiz gertatzen da definizioa perpausaren mailatik gora hedatzea eta garatzea. Izan ere, azalpenezko testuetan funtzio erretoriko bat betetzen du definizioak, sekuentzia bat osatzen du testuaren barruan, eta, maiz paragrafoaren maila hartzen du; are gehiago, zenbaitetan paragrafo bat baino gehiago. Ondorioz, azalpenezko testu dibulgaziozkoetan definizioen adierazpide eta adierazmoldeak ez dira mugatzen perpaus bakarrera eta lexikografiako ohiko paradigmara (*X Y da...*). Aitzitik, ondoko ataletan erakutsiko dudanez, adierazmolde eta diskurtso-estrategia ugari erabiltzen dira azalpenezko testuetan kontzeptuak definitzeko.

Definizio mota batzuk eta definiziook sailkatzeko erabili diren irizpideak agertzen ditut taula honetan:

SAILKAPEN-IRIZPIDEAK	DEFINIZIO MOTA BATZUK
a) Definitzeko prozedura edo adierazpen-sistema	- Hedadura bidezkoa (<i>extensión</i>) (2) ² vs - Intentsiozkoa edo bereizgarri bidezkoa (<i>comprehensión</i>)
b) Deskripzio kontzeptualaren egitura (ezaugarri orokorrak eta bereizgarriak)	- Formala (3) - Erdiformala (4) - Formal kontestuala (5)

² Parentesi artean ageri den zenbakiak definizio mota bakoitza zer ataletan lantzen den adierazten du.

c) Hizkuntza-egitura (adierazpidea eta adierazmoldea).	- Sinonimia bidezkoak eta ez formalak (6) - Aposizio bidezkoa (7) - Aposizio bidezkoa: azalpenezko birformulatzaileak (8) - Metalinguistikoa (9) - Ezeztapena eta <i>baizik</i> : ... (10) - Konplexua (11).
d) Informazio mota edo deskripzio kontzeptual mota	- Estrukturala (12) - Funtzionala (12) - Teleologikoa (12)
e) Testu mota (deskripzioa, jarraibidea...)	- Deskripzio bidezkoa (13) - Operatiboa (14)
f) Diskurtso-estrategia	- Itxurazko elkarrizketa (15) - Kontestuala (16)

Sailkapen-irizpide horietako batzuk teilakatu egiten dira elkarren gainean eta, horren ondorioz, askotariko konbinazioak sortzen dira: definizio formal bat, esate baterako, estrukturala, funtzionala edo teleologikoa izan daiteke; definizio funtzional bat, adibidez, formala edo erdiformala izan daiteke; definizio operatibo eta deskriptiboak, gehienetan, konplexuak izaten dira; eta hedadurazko definizio banaka batzuk kenduta, gainerako guztiak intentsiozkoak edo bereizgarri bidezkoak izaten dira.

2. HEDADURAZKO DEFINIZIOA

Bi prozedura nagusi ditugu kontzeptuak definitzeko edo mugarritzeko (Cabré 1993: 210): hedadura bidezkoa ('extensión') eta ezaugarri bereizgarrien bidezkoa ('comprehension'). Kontzeptu batek generikoa den aldetik ordezkatzeko dituen objektu partikular guztiak banan-banan aipatzean datza hedadurazko definizioa. Lexikografian eta terminografian gertatzen den bezalatsu, gutxitan erabiltzen da definizio mota hau azalpenezko testu espezializatuetan: ia beti, ezaugarri bereizgarriak aipatuz definitu ohi dira kontzeptuak. Izan ere, hedadurazko definizioaren bidez ez da zehazten kontzeptu bat zer den, delako kontzeptuak zer unibertso hartzen duen baizik. Alegia, definitzeko —mugak jartzeko eta kontzeptu bat besteetatik bereizteko— modu bat da hedadurazko definizioa, baina prozedura honek ez dio ezer kontzeptuaren izaeraz edo muinaz. Hona hedadurazko definizioaren adibide bat³:

- (1) POLIEDRO ERREGULARRAK, beraz, tetraedroa, hexaedroa, oktaedroa, dodekaedroa eta ikosaedroa dira.

³ Zenbaitetan, sasihedadurazko definizioak aurkitzen ditugu: *DISPLASIKOAK: eunukoidea, akondroplastikoa eta abar [PROP]*. Zentzu hertsian, definizio hori ez da hedadurazkoa, zeren ez baitira aipatzen kontzeptuaren gauzatze guztiak. Hedadurazkotzat barik, hurbilketazko definiziotzat edo ez formaltzat jo genezake: alegia, gauzatze partikular batzuk besterik ez dira aipatzen, irakurleak zertaz ari garen jakin dezan.

3. DEFINIZIO FORMAL EDO HIPERONIMIKOA

Atribuzioaren gainean eraikia den paradigmaren barruan (*X Y da*, *Y da X*, *X da Y*), eredu prototipiko eta aski baliatua da definizio formal edo hiperonimikoa. Kontzeptuaren deskripzioaren egituran, *Y* osagaien alegia, bi azpiosagai nagusi hauek ageri ditu: ezaugarri orokor bat (generoa edo hiperonimoa) eta ezaugarri bereizgarriak.

X Y DA

- (2) KRISTALINOA, optikaren ikuspegitik, *konbergentzia aldagarria duen* [bereizgarria] leiar ganbilbiko bat [hiperonimoa] *da*; (...) [IRUDIA]
- (3) ILUSIOA *baldintza psikologiko eta kulturazko ongi definitu batzuetan irudikapenak sortzen duen* [bereizgarria] gertaera psikologiko eta pertzepziozko bat [hiperonimoa] *da*. [IRUDIA]

X Y₁ DA, Y₂, Y₃ (Y₁=hiperonimoa; Y₂=bereizgarria1; Y₃=bereizgarria2)

- (4) MATXINSALTOA intsektu jauzikari bat [hiperonimoa] *da*, *berde horixka, otiaren antzekoa baina alorretan kalterik egiten ez duena* [ezaugarri bereizgarriak].
- (5) MANDOA animalia bat [hiperonimoa] *da*, *zaldia eta astemea edo behorra eta astarra gurutzatzearen ondorioz sortua* [bereizgarria].

Y DA X

- (6) *Material moldakorrak molde baten barruan gogortuz konformatzeko* [bereizgarria] teknika [hiperonimoa] *da* MOLDEKATZEA. [PROP]

Gaztelaniaz aski ordena zurruna dugu definizio formaletan: *X es Y* ordena nagusitu ohi da; eta *Y* osagaiaren barruan, “hiperonimoa + ezaugarri bereizgarriak” hurrenkera. Euskaraz, ordea, predikatuaren egitura ez da hain zurruna. Labur beharrez, zenbait aholkuren bidez saiaturako gara laburtzen auzi honi buruzko ideia nagusiak (ik. Alberdi 2008).

Lehenengo eta behin, definizio bat idaztean ongi bereizi behar ditugu definizio baten bi osagaiak (definigaita eta predikatu definitzailea), eta horretarako baliabide egokiak aukeratu behar dira: tipografia (letra etzana, adibidez), puntuazioa, joskera (tartekiak, adibidez). Bigarrenik, oro har, galdegaiaren legea betetzea da nire aholkua, eta, beraz, *X da Y* egitura ez noiznahi eta nolannahi, baizik eta salbuespen gisa erabiltzea (ik. Alberdi 2008: 7. atala). Hirugarrenik, definizio laburretan *X Y da* egituraz baliatzea da nire aholkua, eta predikatu definitzaile luzea dutenetan *Y da X* hurrenkerarekin saiitzea. Laugarrenik, *Y* predikatu luzea dugunean (Alberdi 2008: 2 eta 3. atalak), hiperonimoa aurreratzea eta ezaugarri bereizgarriak aposatuta ematea —ikus (4), (5) eta (42) adibideak—. Eta azkenik, aurreko aholkuek huts eginez gero, bestelako egitura, adierazmolde eta diskurtso-estrategietara jotzea (egitura kataforikoak eta bi puntuak erabiltzea, prozedura diskurtsiboak, etab.).

Azken ohar bat atal hau amaitzeko. Erlatiboen bidez adierazi ohi da definizio formaletako predikatu definitzaile luzea (“hiperonimoa, *-na*, *-na...*”), baina batzuetan juntadura hutsa erabiltzen da erlatiboaren ordeztu:

DEFINIZIO FORMALA (JUNTADURA BIDEZKOA)

- (7) FONETIKA hizkuntzalaritzaren adar bat da eta hizketaren hots posible guztiak aztertzen ditu beren gauzatze zehazketan, banakoetan, geografikoetan, eta abar.

4. DEFINIZIO ERDIFORMALA

Trimble-ren arabera (1985: 77), hiperonimorik edo generorik ez agertzea da definizio erdiformala formaletik bereizten duena. Honelako eskema kontzeptuala du: “X (*definiendum*) + ezaugarri bereizgarria adierazten duen predikatua”. Honako lauki honetan aurrez aurre jarri ditut definizio formal eta ezformalen adibide soilduak:

DEFINIZIO ERDIFORMALA	DEFINIZIO FORMALA
(8) a) ANEMOMETROAK haizearen abiadura <i>neurtzen du</i>	b) ANEMOMETROA haizearen abiadura <i>neurtzen duen <u>tresna da</u></i> .
(9) a) FONOLOGIAK fonemak <i>aztertzen ditu</i> .	b) FONOLOGIA hizkuntzalaritzaren <u>adar bat da</u> , fonemak <i>aztertzen dituena</i> .
(10) a) BAKTERIOLOGIA bakterioen ikerketaz <i>ardurutzen da</i> .	b) BAKTERIOLOGIA mikrobiologiaren <u>adar bat da</u> , bakterioen ikerketaz <i>ardurutzen dena</i> .

5. DEFINIZIO FORMAL KONTESTUALA

Baldin eta definizio erdiformal batean testuinguruari esker ezaugarri orokorra (generoa) edo hiperonimoa berreskuratzeko aukera badugu, halakoa definizio formal kontestualtzat joko dugu. Noizean behin erabiltzen da azalpenezko testu espezializatu didaktikoetan, batez ere sailkapenetan. Honako adibide honetan parentesi artean ageri da ezaugarri bereizgarria eta aurreko testuinguruari esker berreskuratzen da hiperonimoa:

- (11) a. [*Garezurraren*] *Osaera anormalen* adibide dira: DOLIKOZEFALIA (*luzetarako diametroa nabarmen nagusitzen da*) [Definizio formal kontestuala] [*PROP*] =>
- b. DOLIKOZEFALIA: *garezurraren osaera anormala (da)*, luzetarako diametroa nabarmen nagusitzea ezaugarritzat duena. [Definizio formal]

6. SINONIMIA BIDEZKO DEFINIZIOAK ETA EZ FORMALAK

Lexikografian erabiltzen diren definizio-baliabideen artean erabilienetako bat da sinonimia. Eta, maiztasun gutxiagorekin bada ere, azalpenezko testu espezializatuetan ere erabili ohi da. Batzuetan, terminologia-aldakortasunaren isla da sinonimia (12); beste batzuetan, ostera, erregistro apalago bateko termino “baliokide” baten bidez esplikatu nahi izaten da terminoa eta hortik sortzen da sinonimia (13, 14). *Edo* juntagailua erabili ohi da sinonimoak juntatzeko, baina batzuetan baliabide tipografikoak erabiltzen dira, hala nola parentesiak (15), tartekiak, eta abar.

- (12) Gorpuzkera. ASTENIKO EDO LEPTOSOMATIKOA: altuera nabarmentzen da pisuaren aldean, eta luzera zeharkako eta aurretik atzerako neurrien aldean; psikikoki, pertsona horiek eskizotimikoak dira, hau da, sentiberak, barnerakoiak, idealistak, ordenazaleak eta zorrotzak. [*PROP*]
- (13) - Larruazaleko anomalia baskularrak. Odoljarioak petekia gisa (lesio gorriak, puntu-formakoak, presioa egin arren desagertzen ez direnak), nahiz EKIMOSI EDO UBELDURA gisa (petekiak baino zabalagoak dira, eta hainbat kolore-aldaketa izaten dituzte, gorri urdinxkatik berdera, eta horira eta marroira) ager daitezke. [*PROP*]
- (14) Nutrizio-egoera. SANTOLINOREN ZEINUA EDO “LOKIETAKO KUXINDURA”. [*PROP*]

(15) Erradiologiako eta SZINTIGRAFIako (GAMMAGRAFIA) ohiko azterkei teknika ez inbasiboak gehitu zaizkie (...) [PROP]

Trimble-k (1985: 78-80), definizio 'ez formalen' sailean sartzen ditu sinonimia bidezkoak. Zehazkiago, gutxi gorabeherako sinonimoen bidezko definizioak izendatzeko darabil batik bat Trimblek 'ez formal' deitura. Izan ere, 'ez formalen' sailean, informazioaren ikuspuntutik halako zehazgabetasun bat adierazten duten definizioak sartzen ditu: gutxi gorabeherako sinonimia bidezkoak; ezeztapen eta antonimia bidezkoak (*An arachnid is not an insect; The opposite of indigenous is foreign*); ezaugarri nagusi bat ematen dutenak (esaterako, *helizea espiral bat da*); eta abar. Zentzu hertsian, ez dira zinezko definizioak, kontzeptua identifikatzeko balio duten hurbilketa moduko azalpenak baizik.

7. APOSIZIO BIDEZKO DEFINIZIOA

Sarritan, aposizio bidez txertatzen da definizioa azalpenezko testu espezializatu didaktikoetan. Gehienetan, izen-sintagma batek osatzen du aposizioa eta erlazio predikatiboa du aurrekariarekin (*definiendum*). Ondoko adibideetan ikusten denez, definizio aposatua duen aurrekariak askotariko funtzioak bete ditzake perpausean: subjektua, objektua, eta abar. Albokotasunaren baldintzan oinarritzen da aposizioa eta hari esker ezartzen da erlazio predikatiboa definigaiaren (*definiendum*) eta predikatu definitzaile (*definiens*) aposatuaren artean. Puntuazioa gorabehera, ez gaude hain urrun lexikografian erabiltzen den definizio-eredutik. Baina desberdintasuna honetan datza: definizio aposatua diskurtsoan txertatzen da, non definigaiak, aposizio bidezko predikazioaren aurrekaria izateaz gainera, funtzio sintaktiko propioa betetzen baitu (objektua, subjektua, etab.).

(16) Begiaren mugimenduak era askotakoak dira: (...) - KONPENTSAZIO-MUGIMENDUAK (bestibuluarenak eta begiarenak), *burua edo gorputza mugitzen denean begirada finko edukitzeko egiten direnak*; erreflexuak dira guztiz. [IRUDIA]

(17) - DENBORAZKO IRUDIAK, *ikusleak hartan parte hartu gabe, beren produkzio- eta aurkezpen-apailuaren eragin soilez, denboran zehar aldatuz doazenak*. [IRUDIA]

(18) Zabaltze-lanari akabera emateko modu asko daude: a) TALOTXATZEA, *emokadura busti eta talotxaz biribilean igurtziz egiten dena, besterik gabe*; (...) [ARKIT]

8. APOSIZIO BIDEZKO DEFINIZIOA: AZALPENEZKO BIRFORMULATZAILEAK

Sarritan, azalpenezko birformulatzailen bidez (Martín, Portolés 1999: 4122-4126) ematen da termino baten definizioa (*hau da, hots, alegia...*). Halakoetan, birformulazio berezi baten aurrean gaude: termino baten parafrasia egiten da. Parafrasia ez dator lehen esandakoa zehaztera edo zuzentzera, kontzeptu bat (termino bat) azaltzera baizik. Horrelako birformulazioen bidez benetako definizioak eman daitezke, edo azalpen hutsak, eta, aposizioan oinarritzen direnez, aposizio bidezko definizioen artean sailkatu ditut⁴.

⁴ Itzulpengintzaren alderditik zera ohartarazi beharra dago: nahiz eta gaztelaniazko aposizio definitzailean birformulatzailerik ez egon, euskarazkoan lagungarria izaten da azalpenezko birformulatzaille bat aposizioaren hasieran ipintzea (*hots, hau da, alegia*). Halako birformulatzailleak bide-seinale argigarriak dira,

- (19) ELASTIKOTASUN-MODULUA, *HOTS*, portaera elastikoaren eremuan tentsioak eta deformazioak erlazionatzen dituen faktore hori, espezifikoa izaten da material bakoitzarentzat. [ARKIT]
- (20) Ezta kontuan hartuz ere FENOMENO ERREOLOGIKOAK, *HAU DA*, materialaren isuria eragiten duten karga iraunkorren mende jarritako piezen deformazio geroratuak. [ARKIT]
- (21) MUGIMENDU ATZERAGARRIAK ikusiko ditugu orain, *ALEGIA*, hezetasun-aldaketan eraginez, materialak bere bizitza osoan jasan beharko dituenak. [ARKIT]

9. DEFINIZIO METALINGUISTIKOAK

Lexikografiaren arloan (Bosque 1982: 105-106), oro har, gramatika-hitzetara eta zenbait kategoriatara (preposizio, postposizio, juntagailuak...) murriztu izan da definizio metalinguistikoaren erabilera: *baino*: 'baina'-ren ordean erabili ohi den juntagailua; *baietz*: 'bai' adizlagunaren zeharkako era; *beste*: (...) adierazteko erabiltzen den hitza; *guzti*: (...) erabiltzen den zenbatzailea... Beste hainbeste gertatzen da terminografian (Cabré 1993: 213), non zeinuaren metahizkuntzako esapide hauek "debekatuta" geratzen baitira: (...) *adierazteko erabiltzen den terminoa*, *-z esaten da*, *-i ematen zaion izena*, eta abar.

Dibulgaziozko testu espezializatuetan, berriz, sarritan erabiltzen dira enuntziatu metalinguistikoak kontzeptuak definitzeko. Rey-Debove-ren (1969: 113-114) azterketaren arabera, diskurtso metalinguistikoetan erlazio hauek gertatzen dira zeinuaren eta gauzaren artean:

---

erakusle anaforikoaren falta edo euskararen ordena "berezia" (buru azkena) aski ongi konpentsatzen dutenak: a) (...) *los movimientos irreversibles, aquéllos/esos que son consecuencia de los procesos de fabricación*; b) (...) *mugimendu atzeraezinak, hau da, fabrikazio-prozesuak eragindakoak / eragindako horiek*.

Zeinuaren eta gauzaren arteko erlazioak (Rey-Debove 1969: 113-114)⁵

SUBJEKTUAREN ETA PREDIKATUAREN IZAERA	ENUNTZIATU MOTA	ERLAZIOA	ADITZAK	ESAPIDE BALIOKIDEAK
I. GAUZA → GAUZA	Ez metalinguistikoa	Berdintasuna	<i>IZAN: X Y da</i> (1) “Moxala zaldiaren kumea da”.	<i>hau da, hots, alegia, bestela esan, edo</i>
II. GAUZA → ZEINUA	Metalinguistikoa	Izena ematea (izendapena)	<i>IRITZI: Y-ri X deritzo</i> (2) “Zaldiaren kumeari <i>moxal</i> ⁶ deritzo”.	(3) <i>Y-ri X esaten zaio</i> ⁷ (4) <i>Y-k X du (dauka) izena</i> (5) <i>Y-ri X izena eman</i> (6) <i>Y(-ri) X deitu (Y-ri X-ren izenez deitu</i> ⁸) (7) <i>Y-k X izena hartu (Y-k X-ren izena hartu)</i>
III. ZEINUA → GAUZA	Metalinguistikoa	a) Erreferentzia	a) <i>ADIERAZI:</i> <i>X-k Y ADIERAZTEN DU</i> (8) “ <i>Moxal</i> hitzak zaldiaren kumea adierazten du”	a) ERREFERENTZIA (10) <i>X-z Y aditzen da; X-ren izenez Y aditzen da.</i> (11) <i>X-tzat ulertuz Y</i> ⁹ (12) <i>Y-tzat ulertuz X</i> (13) <i>X Y gisa ulertu</i> (14) <i>X Y bezala ulertu</i> (15) <i>X (hitz/terminoa/...) erabiltzen da Y izendatzeko.</i> (16) <i>X-en bidez Y izendatzen da (X hitzaren / terminoaren bidez).</i> (17) <i>X hitzak Y izendatzen du</i> (18) <i>X-ren bidez aditzera ematen da Y; X-ren izenez aditzera ematen da Y.</i> (19) <i>X esatean, Y aditzera ematen da.</i> (20) <i>X-k Y denotatzen du</i> ¹⁰
		b) Esanahia	b) <i>ESAN NAHI IZAN:</i> <i>X-k Y ESAN NAHI DU</i> (9) “ <i>Moxal</i> hitzak ‘zaldiaren kumea’ esan nahi du”	b) ESANAHIA (21) <i>X-k Y esanahia du</i>
IV. ZEINUA → ZEINUA	Metalinguistikoa	a) Baliokidetasuna	a) <i>ESATEN DA: X X'ERE ESATEN DA</i> (22) “ <i>Penumonia alborengoa</i> ere esaten da”	a) <i>sinonimoak izan, esanahi bera izan, erreferente bera izan...</i>
		b) Berdintasuna	b) <i>IZAN</i> (23) “ <i>Alborengoa pneumonia</i> bat da”	

⁵ Rey-Debove-ren (1969) eta Llopis-en (2006: 1092) lanak uztartuz osatu dugu eskema, euskararako egokituta.

⁶ *Deritzo* gisako adizkien predikatu-osagarria bi modutan agertzen da tradizioan: a) mugatzaile gabe (*oroimen deritzon indar hau*); b) mugatzaile eta guzti (*kamelloA deritzon aberetzarra*). Azalpenezko testu

Dena dela, aurrera baino lehen, hiru ohar nagusi egin beharrea gaude goiko taulako adierazpide batzuen inguruan.

Lehen oharra “gauza $\rightarrow$ zeinua” erlazioari (izendapenari) dagokio. *Izendatu* ere erabiltzen da batzuetan “izena eman”, “iritzi” edo “deitu” aditzen zentzu berean (adibidez, *Euskaldunok “euli” izendatzen dugun intsektua* esaldian), baina joskeraz eta argumentuz-egituraz ez dira inola ere baliokide, euskara estandarrean behinik behin. Izan ere, *Y-ri X izena ematen zaio* edo *Y-ri X deritzo*, *Y-ri X esaten zaio*, *Y-ri X deitzen zaio* esaldien parean nekez esaten da *Y X izendatzen da/dugu* (? *Intsektu hau euli izendatzen da/dugu*). Alegia, euskara estandarrean, ia beti, “izena $\rightarrow$ gauza” erlazioa adierazteko erabiltzen da *izendatu* (*X hitzaren bidez Y izendatzen da; X hitza erabiltzen da Y izendatzeko; ...*), baina ez alderantzizko erlazioa (“gauza $\rightarrow$ izena”). Hala ere, euskalki batzuetan *deitzen da* esapidearen baliokidetzat erabiltzen dute *izendatu*: “*Kantuok jartzen ditut*” *izendatzen da* *Ruper Ordorikak plazaratzen duen azken obra* [EPG: Herria astekaria]. Gauza bera esan behar da *izendatuk* duen “izena izan” adieraz: baditugu *X izendaturiko Y* (*X izendaturiko gutuna*) gisakoak, baina nekez edo askozaz ere bakanago *Y X izendatzen da* gisakoak: *Fenomeno hau Y izendatzen da* (?).

Bigarren oharra “zeinua $\rightarrow$ gauza” erlazioa (erreferentzia) adierazten duen *X-z Y aditzen da* adierazmoldeari dagokio. Nahiz eta, *Orotariko Euskal Hiztegiaren arabera (OEH)*, adierazmolde honek tradizio zabal eta euskalki guztietan errotua duen¹¹, badirudi gaurko zientziaren prosan bakanka baizik ez dela erabiltzen. Hona *OEH*k zer dioen tradizioaz (204-205 orr.): “ADITU. Entender por... (Usado sobre todo en preguntas y respuestas o en definiciones). Tr. Es general su uso en todas partes desde los textos más antiguos; a fines de del S. XIX y sobre todo en el s. XX, decae notablemente su uso”. Egiturari bagagozkio, gutxienez, honako aldaera hauek ditu: *Y aditzen da X-gatik*, *Nor aditzen dira X-tzat?*, *X-ren izenarekin (izenagaz) aditzen da Y*, *Xren izenean aditzen da Y*, *X esanagaz zer aditu behar da?* Bestalde, adiera honetan *adituren* ordez *entenditu* eta *entelagatu* ere agertzen dira inoiz tradizioan.

Hirugarren oharra *ulertu* aditzak adiera honetan (“entender por”) onartzen dituen josterei buruzkoa da. Erabili, maiztxo erabili izan dira aspaldi honetako prosan *X Y gisa ulertu* eta *X Y*

---

espezializatuetan, berriz, arrazoizkoa dirudi zeregin atributiboa betetzen duen osagaia (terminoa edo izendapena) mugagabearen bidez bereiztea (*pseudoisomero deritze*). Irizpide hori adostu dute EHUko Euskara Zerbitzuak eta Elhuyarrek testu espezializatuen itzulpenetarako. Nolanahi ere, mugagabearen hautua eginda ere, *topiko(a) bihurtu* moduko egituretan Euskaltzaindiak (ik. 40. araua) nabarmendu duenaren antzeko salbuespen-jokamoldea onar daitekeela dirudi: *termodinamikaren bigarren legearen adierazpen matematiko(a) deritzo; muga-lubrikazio(a) deritzo halakoari; mintz basilar(ra) deritzo ehunezko xaffa horri; etab.*

⁷ “X izenez ezagutzen den” egitura ez da asko erabili orain gutxi arte. Tradizio hobea dute honelakoek: “X esaten dioten/zaion”, “X deritzon” eta antzekoak.

⁸ *OEH*ren arabera (ik. *deitu* sarrera), tradizio handia du *-(r)en izenez deitu* esapideak.

⁹ “X-z Y ulertu” aldaera ere bada tradizioan —*X-z Y aditu* egituraren parekoa dena—: “Iainkoak zeru-lurrak esatean, ez dirala ulertu bear zeru-lurrez sorkari ikuskari ta ikus-eziñak (...), baizik eta (...)” (Or. Aitork 358).

¹⁰ Jakintza-eremu jakin batzuetan (hizkuntzalaritza, filosofia...) baino ez da erabiltzen, eta zentzu teknikoan.

¹¹ Julio Garcia lankide eta adiskideari zor diot informazio hau.

bezala ulertu egiturak (ik. *Ereduzko prosa gaur corpora*). Hala ere, gaizki ulertu ez badut, EIMA batzordearen proposamenaren arabera (Garzia 2005: 73-74), baztertzekoak lirateke euskara estandarerako konparaziozkoak ez diren *bezala* guztiak, *X Y bezala ulertu* gisakoak barne. Beste bi esapideen artean (*X Y-tzat ulertu* eta *X Y gisa ulertu*), lehenbizikoa —*X Ytzat ulertu*— lehenetsi du Juan Garziak bere idazlanetan egitura atributiboetarako.

Goiko taulan aipaturiko adierazmoldeez gainera, honako bi hauek ere baditugu euskaraz kontzeptuak definitzeko: *-n datza* eta *X Y-tzat definitu*. Lehenengo adierazpideak (*-n datza*) berdintasunezko erlazioa adierazten du ($X Y-n datza \Rightarrow X = Y$), eta sarritan erabiltzen da azalpenezko testu espezializatuetan prozesuen berri emateko. Hain zuzen ere, *Y* predikatuaren bidez prozesu bat adieraztea da esapide hau erabiltzeko baldintza. Zenbait testuingurutan, *da* kopulaz truka daiteke —(22) eta (23) adibideetan, baina ez (24)an—.

- (22) ARTERIOGRAFIA. Kontraste-injekzio baten bidez eskualde jakin bateko arteria-sistema zuzenean *ikustean datza*. [PROP]
- (23) BIRIKETAKO ARTERIOGRAFIA: *Biriken baskularizazioa ikustean datza*, zainetik nahiz bihotzaren eskuinaldean kateter baten bidez injektatutako kontraste batekin. Erabilgarria da masa barskularrak eta birika-enbolismoa aztertzeko.
- (24) PULTSU PARADOXIKOA, berriz, arnas hartzean *hedadura murriztean datzan fenomeno fisiologikoaren* neurrigabekeria da, eta (...).[PROP]

Nire iritziz, metalinguistikotzat jo behar dira *X Y-tzat definitu* eta antzeko egiturak (*X Y hitzen bidez definitu*, *X Y esapidez definitu* eta abar), hitzetara edo hizkuntzara eramaten baikaituzte; alegia, hizkuntza bera —predikatu definitzailea— bihurtzen da mintzagai. Gehienetan, “gauza → zeinua” erlazioa adierazten da halako egituren bidez, baina “zeinua → zeinua” erlazioa ere adieraz dezakete, baldin eta definigaia “aipatzen” den hitz edo terminoa bada. Gaurko prosan, *ulertu* aditzarekin gertatzen den moduan (ik. gorago esandakoa), *X Y gisa (modura...) definitu* eta *X Y bezala definitu* egiturak sartzen dira lehian *X Y-tzat definitu* egiturarekin. Halako joskera edo *periodo* “jarraituen” aldamenean, beti dugu eskumenean, noski, bi puntuen erabilera: *X honela(ko hitzez) definitzen da/du: (... Y...); hona X-ren definizioa: (... Y...);* eta abar.

- (25) LIBURUA BERA *definitzen zaigu* "kimikari militante baten kronika"tzat. [EPG Primo Levi / Juan Garzia: *Sistema periodikoa*, 10. or.]
- (26) Menard-ek, William James-en garaikide batek, *ez du definitzen* HISTORIA *errealitatearen ikerketatzat, haren sorburutzat baizik*. [EPG Jorge Luis Borges / Juan Garzia: *Ipuin hautatuak*, 43. or.]
- (27) Tamaina-anormaltasun nagusia HIDRONEFROSIA da, *zeina giltzurrun-pelbisaren zabaltze gisa definitzen baita*. [PROP]

Nolanahi ere, honelako definizioak saihestekoak direla deritzot:

- (28) BIKOTEA *bi pertsonen arteko harreman sakona, maitasunean oinarritua eta denboran irauteko intentzioarekin (normalean gizon eta emakumea) osaturikoa bezala definitzen dute* eta familia, bikoteak seme alabak dituen osatuko litzateke. [ZTC]

Bestalde, (*baldin*) *ba-* (...), *X-z mintzatu (ari izan)* egitura metalinguistikoa eta antzekoak ditugu (*baldin ba-*, *X dugula esango dugu*), zeinak *Y-ri X esaten diote* adierazmoldearen aldaera diskurtsibotzat jo baititzakegu. Honako adibide honetan ikusten denez, adierazmolde hori dikotomieie loturik joaten da maiz.

- (29) Obran jartzeko teknikak era logiko batean sailkatzeko, materialak eransteari dagokionez, bi maila bereiziko ditugu: eransten den materialak gainerako piezekin erabateko solidariotasuna *lortzen bada*, hau da, material-baturaren ondorioz pieza bakoitzaren indibidualtasuna galdu, eta bestelako ezaugarriak dituen multzo bat *osetzen bada, orduan, eranste-teknikaz ariko gara*; aldiz, solidariotasun hori gutxi gorabehera puntuala den ukipenez bakarrik *egiten bada*, eta elementu bakoitzak bere ezaugarriei *eusten badie, orduan, finkatze-teknikaz ariko gara*. [ARKIT]

10. EZEZTAPENA ETA BAIZIK JUNTAGAILUA: *X EZ (DA) Y, Y' BAIZIK; X EZ (DA) Y BAIZIK*

Noizean behin, ezeztapen bat eta galdegaien arteko kontrastea (Euskaltzaindia 1994: 197) adierazten duen *baizik* juntagailua erabiltzen da azalpenezko testu espezializatueta kontzeptu bat definitzeko: *X ez (da) Y, Y' baizik* sekuentzia korrelatiboa. Lehenik, kontzeptu baten definizio faltsu edo ustel bat ezeztatzen edo ukatzen da; eta, ondoren, definizio egoki eta zuzena baieztatzen da¹². Baliabide erretoriko honen bidez fokalizatuta geratzen da baieztapena, definizio zuzena, alegia.

- (30) Krudeltasunari BIHOZBERATASUNA kontrajartzen zaio, eta *hau ez da pasio bat, Izpirituairen ahalmen bat baizik, gizakiaren Hira eta Mendekua jabaltzen dituen*. [EPG: Spinoza / Piarres Xarriton: *Etika*]

Beste definizio batzuetan, *baizik*-en erabilera “murriztailea” (Euskaltzaindia 1994: 216) ageri da: halakoetan ez dago juntadurarik, osagai bakarra baitago (*X ez da Y baizik*). Predikazioa elementu bakar horretara (Y) mugatu edo murrizten dela adierazten da.

- (31) FONEMA *ez omen da* eskutada bat bereizgarri *baizik*, bereizgarri mordo bat.

11. DEFINIZIO KONPLEXUA

Azalpenezko testu espezializatueta (Trimble 1985: 81), lexikografian eta terminografian ez bezala, maiz erabiltzen dira perpaus bat baino gehiago edo paragrafo oso bat definizio bat emateko. Are gehiago, ohikoa ez bada ere, batzuetan paragrafo bat baino gehiagoren bidez garatzen eta zehazten da definizioa.

- (32) ORDENAGAILU BIDEZKO TOMOGRAFIA (OBT)

Teknika erradiologikoa da. Haren bidez, igorle-hartzaile sistema mugikor bat erabiliz, X izpien sorta batek zeharkatutako ehunen indargabetze-koefizienteen neurrien berreraikitze matematikoa egin daiteke, ordenagailuz lagunduta. Koefiziente horiek irudi bihurtu ondoren, ehunen irudia proiektatzen da telebista-pantaila batean.

Funtsean, gorputza zeharkatzen duen sorta igortzen duen X izpien hodi batean datza sistema; sorta hori detektagailu-sistema batek jasotzen du beste aldean. Ehun bakoitzak X izpiak xurgatzeko koefiziente bereizgarria duenez, zeharkatzen duen organoaren arabera motelduko da sorta hori. Sorta indargabetzean lortutako balioak ordenagailu-sistema konplexu batean jasotzen eta metatzen dira, eta sistema horrek zenbakizko balio bat ematen die balio horiei (“indargabetze-balioa”). Zenbakizko

¹² “Ezeztapena-baieztapena” eskemaren aldaeren artean adierazmolde hau dugu: *X ez da Y; aitzitik Y'*. Hona adibide bat: “Saussurek eta ondorengoek diotena hau da, gutxi gorabehera: *hizkuntza bat ez dela* handik eta hemendik bildurikako gai pila, *aitzitik* sistema bat, bere egitura duen sistema, eta sistema horren elementuek sistematik hartzen dutela beren izatea eta beren izaera, ez sistemak elementuetarik”. (Mitxelena, *Idazlan hautatuak*)

informazio hori argi-intentsitate edo kolore bihurtzen da. Hala, objektuaren plano tomografikoko puntu bakoitzak argi-intentsitate bat edo kolore bat izango du. Puntu horiek guztiak pantaila batean proiektatzean, gorputzeko atal oso eta zeharkako baten irudi fidagarria lortuko dugu, milimetro gutxi batzuetatik 1 cm arterako lodiera duena.[PROP]

12. DEFINIZIO ESTRUKTURALA, FUNTZIONALA ETA TELEOLOGIKOA

Hautatzen den informazio motaren arabera edo deskripzio kontzeptualaren izaeraren arabera, aldatu egiten da definizioaren adierazmoldea. Ikuspegi horretatik, hiru definizio mota hauek bereizten ditugu: a) estrukturala (egitura baten deskripzioa da definizioaren predikatua); b) funtzionala (predikatuaren bidez erabilera edo funtzioa zehazten da); teleologikoa (definigaiaren zertarakoa edo helburua zehazten du predikatuak).

Definizio estrukturaletan, adibidez, honelako adierazmoldeak aurkitu ohi ditugu: (...) *A-z eta B-z osatu(t)a dago X, A-k eta B-k osatzen dute X...*

- (33) *Zelula bizi bakunez eratutako geruza gutxi batzuek osatzen dute EPIDERMISA; haren gaineko geruza (stratum corneum izenekoa) zelula hilez osatuta dago; elkarren kontra zapaldurik daude zelula hil horiek, ehun sendo bat eratzeko.* [EPG: John Lenihan: *Giza gorputza lanean*, Irene Aldasorok euskaratua]

Hona definizio funtzional eta teleologikoen adierazmolde erabilienetako batzuk:

DEFINIZIO FUNTZIONALA	DEFINIZIO TELEOLOGIKOA
(hiperonimoa) <i>-t(z)eko erabiltzen da</i>	(hiperonimoa) <i>-t(z)ea du helburu</i>
(hiperonimoa) <i>-t(z)eko balio du</i>	(hiperonimoa) <i>haren helburua da...</i>
(hiperonimoa) <i>...da haren funtzioa</i>	...
(hiperonimoa) <i>...da haren betekizuna</i>	
(hiperonimoa) <i>aditza: erregistratzen du, neurtzen du...</i>	
...	

Sailkapen-irizpide hau, noski, bateragarria da aipatu ditudan beste batzuekin. Hala, hiperonimoa agertzen den ala ez kontuan harturik, definizio funtzionaletan formalak eta erdiformalak bereiziko ditugu, eta bereizkuntza bera egin daiteke definizio teleologikoetan.

13. DESKRIPZIO BIDEZKO DEFINIZIOA

Terminologian, behintzat, definizioak asko du deskripziotik. Definizioa, azken batean, adierazpen bat da, kontzeptu baten deskripzioa ematen duena eta kontzeptu deskribatua sistema bateko alboko kontzeptuetatik bereizten duena. Nolanahi ere, sarri askotan alde batera uzten dira adierazmolde ohikoak (*X Y da, Y da X...*) eta bestelako deskripzio-moldeetara jotzen da azalpenezko testu espezializatuetan kontzeptu bat azaltzeko. Batzuetan, terminoa (*definiendum*) eman ohi da lehenik eta gero deskripzio definitzailea (34). Beste batzuetan, oster, deskripzio xehea agertzen da definigai bano lehenago (35).

- (34) Lodollik saio batzuk egin zituen arkitektura-elementuen eraikitzea arrazionalizatzeko, eta, saio horien emaitzarik ezagunena, eta ia bakarra, 10. irudian azaltzen den LEIHO VENEZIARRA da. *Leiho horrek hauts-babes mailakatu bat du ura kanporatu eta hutsarte babesteko, eta, gainera, barlasaiak kurba bat egiten du, hain zuzen ere, leiho-zangoen arteko hutsarte hartzen duen habearen flexio-momentuen kurba.* [ARKIT]
- (35) *Emplecton* klasikoa.
Grezian azaldu zen lehenbizi, K. a. VII. mendean, tartean betegarria duen bi aurpegiko horma, eta asko erabili zen VI. mende guztian. *Lehorrean hartutako harrizko bi orri ditu, eta, tartean, "buztinarekin eta harrobi-hondakinen harri-puskekin egindako nahasketa bat. Horrela dago osatuta EMPLECTON izeneko horma-egitura".* [ARKIT]

14. DEFINIZIO “OPERATIBOA”

Zenbaitetan, zeharka azaltzen da gauza bat zer den: ez da zehazten kontzeptu bat zer den, baizik deskribatzen da zer prozesu jarraitu behar den edo zer eragiketa egin behar den, emaitza gisa, definitu nahi dena lortzeko¹³. Adibide honetan ikusten denez, halako definizioetan guztiz aldentzen gara definizio-molde predikatibo ohikoetatik (*X Y da, Y da X...*)

- (36) Moldearen tamaina handitzea izan da moldekatze-tekniken beste eboluzio bat. *TUNEL-KOFRATUA* da horien artean ikusgarriena: *metalezko molde-multzo bat prestatzen da ahuspez jarritako kaxa handiak eratuz, eta haien gainetik eta tartetik hormigoia botatzen da.* [ARKIT]
- (37) BRONKOSKOPIA. *Sistema optiko bat sartzen da bronkio-zuhaitzean; haren bidez, bronkio-zuhaitzaren iragazkortasuna, ohiz kanpoko edukia eta mukosaren egoera frogatu ditzakegu (31. Irudia). Bronkioskopiari esker, jariakinak har ditzakegu zitologia- eta bakteriologia-azterketak egiteko, baita biopsia-laginak ere azterketa histopatologikoetarako (bronkio-xurgatzea, bronkio-albeoloak garbitzea eta biopsia transbronkiala)* [PROP]

15. ITXURAZKO ELKARRIZKETA: DEFINIZIOA, GALDERA BATEN ERANTZUN GISA.

Zenbaitetan, hizkuntza mintzatua eta zehazki elkarrizketa imitatuz, galde-erantzunaren estrategia baliatzen da azalpenezko testuetan. Testugileak ez du edonolako galdera egiten (*zergatik?, non?, zertarako?...*), galdera jakin bat baizik: *Zer da X?* Eta galdera horrek¹⁴ definizio bat eskatzen du erantzunean¹⁵: *X Y da* (38), *Y da X*, etab. Definizio baten oinarri gisa erabiltzen da galdera eta erantzunean isilduta geratzen da batzuetan oinarri ezaguna (39, 42): *Zer da X? Y da (X), Y (da X)*. Baliabide erretoriko honen bidez, diskurtsoari hasiera ematen dio testugileak, hartzailearen arreta bereganatzen du eta definizioa fokalizatzen. Gainera, galdera honek, testu-oinarri gisa, definizio-molde predikatibo jakin bat bideratu ohi du (*X Y da, Y da X*, etab.), nahiz eta bakanka bestelako egitura duten erantzunak agertu (40, 41).

- (38) Zer da Makrobiotika?

¹³ Trimblek (1985: 81-82) definizio konplexuen artean sailkatzen ditu “operatiboak”. Gehienetan, jarduera fisiko edo mekaniko bati dagozkie.

¹⁴ Ez da galdera erretoriko hutsa, erantzun jakin bat –definizio bat– eskatzen duen galdera baizik. Fuentesek dioenez (1999: 49) “otro procedimiento apelativo que se utiliza como focalizador de una información es el crear un aparente dialogismo en el texto”.

¹⁵ Sarri askotan, honelako hitzez erantzun ohi zaio “Zer da X?” galderari: “[hiperonimoa] BAT da, ...(-na)”. Alegia, *bat* zenbatzailea erabili ohi da definizioetan (ikus 42), eta hiperzuzenketaz batzuetan ez da erabiltzen erabili behar litzatekeen lekuan: nire iritziz, (38) adibidea honela eman behar da: *Makrobiotika mugimendu kultural bat da...*

Gaur egun MAKROBIOTIKA mugimendu kultural filosofikoa da, monje japoniarren ZEN filosofiaren urruneko ekialdeko kontzeptu kosmogoniko-erlijiosoetan oinarritua, eta nahi higieneko-medikoak eta kultura bitalista helburutzat dituen janeurri batean zehaztua. [ZTC]

- (39) *¿Zer da HIZKUNTZALARITZA? Giza hizkuntza naturalaren ikerketa zientifikoa da (hizkuntzalaritza).*
- (40) *Zer da ABSTRAKZIOA? Hitz horrek errealtatetik urruntze bat esan nahi du aspaldidanik gure hizkuntzan. [IRUDIA]*
- (41) *Ezen zer da GIRISTINOA? Izen horrek erran nahi du, Kristorena. Giristinoa da beraz, gizon bat Jesu-Kristori eman zajona, hari konsekratu zajona, hari datxeikona; hitz batez giristinoa da gizon bat Jesu-Kristorena (Baratzart. Meditazione Ttipiak)*
- (42) *Zer da bada JAINKOA? Izate bat, bere baitharik dena, zeina baino hoberik ta perfetagorik ezin asma baititeke; Izate bat guziz handia ta majestategz bethea, zeinaren aldean munduko goratasun, handitasun, distadura guziak ezpaitire herrautsik eta itxurapenik baizen; izate bat guziz botheretsua, zeru-lurrak eta hetan diren guziak hitz bakhar batez, nahi xoil batez ezdeusetik athera dituen, eta diren gauza guziak gobernatzan dituen, zerbait izan eta gerta dadila baitezpada nahi duenean, deusek, ez nihork ezin bara dezaken gisan. [Baratzart. Meditazione Ttipiak]*

16. DEFINIZIO KONTESTUALA

Batzuetan, *definiendum* eta *definiens*en arteko erlazioa ez dago adierazia ohiko predikatu baten bidez (*da, datza...*), ezta albokotasunaren bidez ere (aposizio bidezko definizioa), baizik eta erlazio hori ondorioztatzen da testuinguruari esker. Halakoetan esango dugu definizio kontestual edo implizitu baten aurrean gaudela. Adibide honetan, esaterako, *erreakzio immunologiko* baten nolabaiteko definizioa —definizio kontestuala— dugu: testuinguruari esker ezar daiteke *definiendum*aren (*erreakzio immunologikoa*) eta *definiens*aren (*Sarkina hauteman denean, antigorputzak...*) arteko erlazio predikatibo implizitua.

- (43) *Proteina arrotz bat gorputzean sartzen den guztietan (gehienetan gaitz kutsakorren baten organismoak izaten dira, baina ehun transplantatu bat ere bai inoiz), ERREAKZIO IMMUNOLOGIKO BAT sortzen da. Sarkina hauteman denean, antigorputzak fabrikatzen dira nodulu linfatikoetan edo beste leku batzuetan. [Giza gorputza lanean, 8. kapitulan]*

BIBLIOGRAFIA

- ALARCÓN, R.; BACH, CARME; SIERRA, G. (prensa): “Extracción de contextos definitorios en corpus especializados: Hacia la elaboración de una herramienta de ayuda terminográfica” in Revista Española de Lingüística. Sareko argitalpena: <http://www.uned.es/sel/36-simposio.html>
- ALBERDI, X. (2008): “Zenbait gogoeta euskal definizioen idazkeraz” in Ugarteburu, I. (argit.), *Espezialitateko hizkerak eta terminologia II*, Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua, 145-170.
- ALBERDI, X.; GARCÍA, J.; UGARTEBURU, I. (2008): “La definición: del paradigma de la tradición lexicográfica (y terminográfica) al discurso expositivo en textos técnicos; estrategias discursivas”, Sociedad Española de Lingüística-ren (SEL) XXXVII. biltzarreko aktekin batera sarean argitaratzekoa (<http://www.unav.es/linguis/simposiosel/>).
- ALONSO, M.P.; BRONCART, J.P. (2007): “Por un interaccionismo socio-discursivo: historia de una trayectoria”, Itziar Plazaola, Maria Pilar Alonso Fourcade (argit.), *Testuak, diskurtsoak eta generoak*, Erein, Donostia.
- BOSQUE, I. (1982): “Sobre la teoría de la definición lexicográfica”, *VERBA*, 9: 105-123.
- CABRÉ, T. (1993): *La terminología. Teoría, metodología, aplicaciones*. Barcelona: Antártida/Empúries.
- DOMÈNECH, M.; GELPÍ, C.; RIBAS, M. (2000): “Discurso, terminología y conocimiento especializado”, Actas del VII Simposio de RITERM. Publicación electrónica en: <http://www.riterm.net/actes/7simposio/domenech.htm>
- EUSKALTZAINDIA (1994): *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak-IV*, Bilbo: Euskaltzaindia.
- FLAMENCO, L. (1999): “Las construcciones concesivas y adversativas”, I. Bosque y V. Demonte, *Gramática descriptiva de la lengua española*, Madrid: Espasa, 3805-3878.
- FUENTES, C. (1999): *La organización informativa del texto*, Madrid: Arco/Libros.
- GARZIA, J. (2005): *Kalko okerrak*, Vitoria-Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzua (Interneten: http://www.hezkuntza.ejgv.euskadi.net/r43-73/eu/contenidos/informacion/dih/eu_5490/estilo_liburua_e.html)
- ISO 704 (2000): *Terminology work. Principles and methods = Travail terminologique. Principes et méthodes*. Geneva: ISO.
- JORBA, J.; GÓMEZ, I.; PRAT, À. (2000): *Hablar y escribir para aprender*, Madrid: Síntesis.

- LLOPIS, A. (2006): “Aplicación de la teoría de Rey-Debove a las definiciones lexicográficas de los marcadores discursivos”, Milka Villayandre (ed.), *Actas del XXV Simposio Internacional de la Sociedad Española de Lingüística*, León: Universidad de León. Publicación electrónica en: <http://www3.unileon.es/dp/dfh/SEL/actas.htm>
- LÓPEZ, C. (2002): “Reflexiones sobre la enseñanza-aprendizaje de los textos explicativos en la universidad”, en *Revista de Investigaciones Lingüísticas y Literarias Hispanoamericanas*, RILL 15. Publicación electrónica en: <http://web.fu-berlin.de/adieu/vazquez/Reflexiones.pdf>
- LORENTE, M. (2001): “Teoría e innovación en terminografía: la definición terminográfica”, T. Cabré, J. Feliu (eds.), *La terminología científico-técnica: reconocimiento, análisis y extracción de información formal y semántica*, Barcelona: IULA-UPF.
- LOUREDA, O. (2003): *Introducción a la tipología textual*, Madrid: Arco Libros.
- MARTÍN, M.A. & PORTOLÉS, J. (1999): “Los marcadores del discurso”, in Bosque, I. & Demonte, V. (zuz.) (1999): *Gramática Descriptiva de la Lengua Española*, Madrid: Espasa Calpe, 4051-4203.
- POPOVA, T.: “Características de la definición en el texto científico español”. Publicación electrónica en: <http://hispanismo.cervantes.es/documentos/popovat.pdf>
- RAE (REAL ACADEMIA ESPAÑOLA) (1999): *Ortografía de la lengua española*, Madrid: Real Academia Española.
- REY-DEBOVE, J. (1969): “Les relations entre le signe et la chose dans le discours métalinguistique: être, s'appeller, désigner, signifier et se dire”, *Travaux de Linguistique et de Litterature*, 7(1), 113-129.
- REY-DEBOVE, J. (1971): *Étude linguistique et sémiotique des dictionnaires français contemporains*, The Hague-Paris: Mouton.
- SECO, M. (1978): “Problemas formales de la definición lexicográfica”, *Estudios ofrecidos a Emilio Alarcos Llorach (con motivo de sus XXV años de docencia en la Universidad de Oviedo)*, II., Oviedo: Universidad de Oviedo, 217-239.
- TRIMBLE, L. (1985): *English for Science and Technology. A Discourse Approach*, Cambridge: Cambridge University Press.

CORPUS AIPATUAK ETA LABURDURAK

- AUMONT, J. (2005): *Irudia*, Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua. Aipamen laburtua: *IRUDIA*
Ereduzko prosa gaur corpusa: <http://www.ehu.es/euskara-orria/euskara/ereduzkoa/> Aipamen laburtua: *EPG*
- IXA TALDEA; ELHUYAR FUNDAZIOA: *Zientzia eta Teknologiaren Corpusa* in <http://www.ztcorpusa.net> Aipamen laburtua: *ZTC*.
- JIMÉNEZ, A. (argitaratzekoa): *Propedeutika*, Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua Aipamen laburtua: *PROP*
- PARICIO, I. (2005): *Arkitekturaren eraikuntza*, Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua. Aipamen laburtua: *ARKIT*